

УДК 336.71

Андрій СКІРКА

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто класифікацію систем гарантування вкладів. Досліджено історію функціонування системи страхування депозитів у США та наголошено про існування відповідальності власників за доведення до банкрутства банку. Проаналізовано головні аспекти функціонування страхування депозитів у Німеччині та Великобританії. Подано порівняльну характеристику основних аспектів законодавства про страхування вкладів у країнах ЄС та України. Обґрунтовано рекомендації стосовно вдосконалення вітчизняної системи гарантування вкладів та банківської системи загалом.

Ключові слова: депозит, банк, страхування, вкладник, заощадження.

Андрей СКИРКА

Зарубежный опыт функционирования мировой системы гарантирования вкладов: уроки для Украины

Представлена классификация систем гарантирования вкладов. Исследована история функционирования системы страхования депозитов в США и отмечено существование ответственности за доведение до банкротства банка. Проанализированы основные аспекты функционирования страхования депозитов в Германии и Великобритании. Представлена сравнительная характеристика основных аспектов законодательства о страховании вкладов в странах ЕС и Украины. Обоснованы рекомендации по совершенствованию отечественной системы гарантирования вкладов и банковской системы в целом.

Ключевые слова: депозит, банк, страхование, вкладчик, сбережения.

Andriy SKIRKA

International experience of the deposit guarantee system: lessons for Ukraine

Introduction. Economic growth is impossible without reliable and stable functioning of the banking system. In the current economic conditions the increase of public confidence in the banks, through the development of national deposit guarantee system are particularly relevant. The article presents the classification of deposit insurance system and also analyzed the existence of moral hazard in determining the size and facilities refund deposits.

Purpose. *The purpose of this paper is to analyze international experience of the deposit guarantee system and certain some aspects of the proceedings in Ukraine.*

Results. *The article discusses the role of deposit insurance and the design features of deposit insurance systems in the world. It has been pointed some historical aspects of deposit insurance in the United States of America, also pointed about the existence of liability for proving to bankruptcy. The main aspects of deposit insurance in the Germany and United Kingdom are analysed. The mission of Financial Services Compensation Scheme in UK is to provide a responsive, well-understood and efficient compensation service for customers of financial services, which raises public confidence in the industry. Comparative description of the main aspects of legislation deposit insurance in the EU and Ukraine have been investigated. Special attention was paid to current condition of the global banking system and noticed the establishment Completing Europe's Economic and Monetary Union and the European Deposit Insurance Scheme. Also mentioned about the crisis in Cyprus 2012-2013 years.*

Conclusion. *The paper studies foreign experience of deposit insurance system and our recommendation was to improve our deposit guarantee scheme. Also National Bank must increase the effectiveness of banking supervision and monitoring of problem banks by dual supervision: from the NBU and the Deposit Guarantee Fund.*

Keywords: *savings deposit, bank, insurance, depositor.*

JEL Classification: G 21, G 22.

*“У реформуванні фінансової системи є елемент важливіший за гроші та золото – це довіра людей”
(Франклін Рузвельт) [1]*

Постановка проблеми. Глобальні фінансові кризи, які часто супроводжувались крахом банківських установ, вразили увесь світ. Із набутого світового досвіду виявлено, що значний комерційний ризик банків та їхнє банкрутство несе у собі ланцюгову реакцію, яка поширюється на інші банки шляхом вилучення вкладниками своїх заощаджень. Масштабні кризи у банківському секторі, паніка, а за нею і масове вилучення вкладів, змусили деякі країн замислитися над прийняттям програм страхування банківських депозитів. Створення системи гарантування вкладів, як своєрідної “подушки безпеки”, є одним із основних інструментів, що забезпечує захист прав та інтересів громадян, а також відіграє значну роль у підвищенні інвестиційної привабливості банківської системи. Нині вона успішно діє в багатьох країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню гарантування банківських вкладів присвячено праці багатьох українських і зарубіжних учених, зокрема: Л. Лейвен, В. Огієнко, М. Радулеску, Т. Смовженко, І. Серветник, та ін. Але незважаючи на підвищений інтерес науковців до цієї тематики, деякі аспекти функціонування системи гарантування вкладів залишились не розкритими та потребують подальшого дослідження і вдосконалення.

Мета статті – аналіз зарубіжного досвіду функціонування системи гарантування вкладів та дослідження класифікації систем страхування депозитів на основі історичного розвитку; розкриття особливостей функціонування системи страхування вкладів провідних країн світу та подання рекомендацій щодо імплементації досвіду зарубіжних країн, щодо посилення ефективності системи гарантування вкладів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Економічна криза 1929–1933 рр. у США поклала початок створенню світової системи страхування депозитів (далі – ССД), яка має понад 85-річну історію свого розвитку та вдосконалення. Головна мета заснування у США Федеральної корпорації страхування депозитів (далі – FDIC) полягала у підвищенні впевненості вкладників у банківській системі. Провідні науковці класифікують страхування депозитів за такими основними ознаками:

– правове регулювання ССД: може бути як експліцитне (явне, відкрите) – існують чіткі встановлені терміни та розміри виплат гарантованих сум за вкладами, а також конкретний порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку (Австрія, Німеччина, Швейцарія, Україна та ін. (112 країн) так і імпліцитне (неявне) – відсутність фонду та чіткого законодавства, які визначали б способи захисту вкладів, однак за рішенням державних органів при настанні банкрутства банку можлива виплата страхових сум вкладникам (Ангола, Ізраїль, та ін. (77 країн) [2];

– механізм фінансування ССД, який поділяється на:

а) авансовий платіж (ex-ante) характеризується залученням коштів (страхових премій) від учасників ССД та створенням фонду. Страхові премії обчислюється як певний відсоток від бази розрахунку (сукупний розмір вкладів, які підлягають страхуванню в одному банку). Також може застосовуватися диференціація зборів, що залежить від рівня ризиків активних операцій банків. Оцінка ступеня ризику базується на таких показниках, як достатність капіталу, ліквідність, якість активів та ін.

б) по факту (ex-post) – кошти акумулюються тільки у випадку банкрутства банку. Цей вид фінансування вимагає ефективного банківського нагляду та

стабільну банківську систему, у якій практично відсутні кризові явища (Австралія, Австрія, Греція, Італія, Нідерланди, Швейцарія та ін.);

в) змішаний, за якого існує як авансовий платіж, так і, за необхідності, включає механізм додаткового фінансування банками через спеціальні премії, податки або кредити [3];

– форма власності та управління ССД: державна (США, Англія, Швеція, Україна та ін.); приватна – діє на комерційних засадах, держава, як правило, не втручається у ці процеси (Австрія, Іспанія, Італія та ін.). В основі змішаної системи перебуває орган, яким керують спільно і держава, і банківські організації (Кіпр, Греція, Японія та ін.) [4];

– можлива фінансова участь держави у ССД: пряма й опосередкована. Передбачає надання фонду початкового капіталу для його функціонування та/або здійснення регулярних внесків до страхового фонду (Японія, Іспанія, Індія та ін.). У разі нестачі грошових коштів, країна може дофінансувати фонд шляхом випуску кредитних облігацій Міністерством фінансів, що гарантуються урядом, або ж отримати доступ до фінансування від Центрального банку – опосередковано (США, Англія, Австрія, Україна та ін.) [4]. Але, на нашу думку, у деяких випадках таке дофінансування може спричинити девальвацію, а за нею – зростання інфляції, тому що ці кошти або можуть бути нічим не підкріпленими (товарами чи послугами, які виробляються в країні), або фінансуватися за рахунок доходів бюджету (більшою мірою платників податків). Тому країнам зі слабким економічним станом та нестабільною валютою слід робити таке у крайніх випадках, зважаючи на динаміку зростання інфляції та ВВП.

– розмір та об'єкт відшкодувань: повний, обмежений, вклади в національній чи іноземній валютах, вклади фізичних та

юридичних осіб. Відшкодування вкладу у повному розмірі може збільшити ризиковість операцій, як з боку вкладника, так і з боку банку. Тому що вкладник, знаючи, що його вклад відшкодують у повному обсязі, не аналізує банківську систему, де він виступає її "інвестором". А банк тим часом може проводити ризикову політику нарощування кредитування та не дотримуватися банківських нормативів (*moral hazard* – моральний ризик). Таким чином, повний розмір компенсації вводять при кризових явищах, задля підвищення довіри до банків. Значна кількість країн відшкодовують вклади в іноземній валюті – національною, за курсом, встановленим центральним банком, деякі країни встановлюють ліміт покриття для таких депозитів [2].

Ми вважаємо, що такий підхід може мати для окремих країн переваги, а для інших – недоліки. З одного боку, це сприяє зменшенню доларизації депозитів, адже клієнт знає, що його вклад відшкодують у національній валюті, тому може надати перевагу саме їй. З іншого боку, це несправедливо щодо клієнтів банку, депозити яких у іноземній валюті. Оскільки із відтоком вкладів та банкрутствами банків можлива також і девальвація національної грошової одиниці. Без підняття гарантованої суми вкладник може втратити частину своїх заощаджень. Тому країнам із високим попитом на іноземну валюту та недовірою до національної, слід обачно підходити до цього показника ССД. Варто зазначити, що ССД із дієвим елементом банківського нагляду покликана підвищувати суспільну довіру до банківської системи, захищати дрібних, менш інформованих вкладників, котрі не володіють достатніми знаннями, щоб оцінити ризикову діяльність банку. На сьогодні ефективність системи гарантування вкладів пов'язана із її розвитком та вдосконаленням через призму зарубіжного досвіду інших країн.

Звернемо увагу на страхування депозитів у Сполучених Штатах Америки. За свою історію розвитку FDIC декілька разів підвищувала розмір гарантованого відшкодування, оскільки сума депозитів теж росла. 1 липня 1934 р. вона становила 5000 доларів для кожного вкладника в одному банку. У 1970–1990 рр. відбулося зростання конкуренції на банківському ринку, що супроводжувалося нестабільністю у рівні інфляції, процентних ставках, цінах на сировинні товари та ін. Банки почали активно виходити за рамки традиційних банківських операцій, шукати нові для себе ринки.

Це призвело до суттєвого зростання рівня ризиків, прийнятих на себе банками. Як результат, все більше і більше банків почали банкрутувати (із активами понад мільярд доларів). Тому FDIC надала фінансову допомогу з боку держави та підняла гарантовану суму у 1974 р. до 100 тисяч доларів. Як наслідок, фінансові ресурси фонду у 1991 р. були мінус 7 млрд. дол. Це підвищення не було проаналізоване з точки зору зростання інфляції, але прийняте через вилучення коштів із банківських рахунків [1, 27–45].

У кризові 2007–2009 рр., банківська система США зіткнулася з серйозними проблемами. У першому кварталі 2008 р. майже удвічі знизилися доходи банків та якість активів. Після буму іпотечного кредитування почався його спад. Крім того, самі ж банки почали активніше проводити ризикові операції із цінними паперами, ф'ючерсами на сировинні товари на фондових біржах. У вересні 2008 р. становище різко погіршилося через крах інвестиційного банку Lehman Brothers, іпотечних компаній Fannie Mae, Freddie Mac і American International Group, яка очікувала на фінансову підтримку ФРС у 40 млрд. дол. Банк Merrill Lynch був проданий за 50 млрд. дол. банку Bank of America. Таким чином FDIC знову виконувала свої обов'язки та проводила операції з випла-

ти значних страхових сум. У 2009 р. банки повинні були заплатити внески за 3 роки вперед, щоб зберегти розмір фонду на достатньому рівні, який становив – 20,9 млрд. дол. США [5; 6].

Упродовж цих кризових явищ FDIC 3 жовтня 2008 р. знову підвищила суму гарантованого покриття до 250000 дол. США на одного вкладника в одному банку; спочатку це було тимчасово, але згодом ця сума була затверджена і діє донині. Відшкодування відбувається протягом кількох днів (зазвичай – 10 днів) після закриття банку.

Так, учасниками FDIC станом на 31 грудня 2015 р. є 5338 комерційних банків і 844 ощадних установ. Розмір застрахованих вкладів становив 6,540 млрд. дол. США, а фінансових ресурсів фонду – 72,6 млрд. дол. США. У США були численні дискусії стосовно оптимального розміру фонду, за коефіцієнтом покриття розміру грошового резерву (*designated reserve ratio*). У довгостроковій перспективі, за меморандумом Ради директорів фонду від 07.04.2015 р., передбачає дотримання цього показника на рівні 2% (на 31.12.2015 він становив 1,11%). Держава, у разі потреби, може надати кредит до 100 млрд. доларів [7].

Банки зобов'язані вносити щорічні диференційовані платежі, причому вони залежать від рівня їх фінансової стійкості (законодавством встановлено чотири ступеня надійності банків і для кожної з них свій розмір страхових внесків) та ризиковості за рейтинговою оцінкою CAMELS. Об'єктами страхування у FDIC є всі вклади, включаючи гарантовані зобов'язання перед клієнтами, внески фізичних і юридичних осіб, державних і недержавних підприємств. Провідними напрямками діяльності FDIC можна вважати:

- здійснення банківського нагляду разом із ФРС та ефективного моніторингу проблемних банків, шляхом аналізу якості активів, капіталу (не менше 2% від активів), кредитного портфеля та ризикових операцій;

- санація, створення “перехідного банку”, продаж банку чи його ліквідація: поглинання або виведення банку із ринку шляхом продажу його активів та виплата гарантованої суми грошових коштів (“*pay-box*”).

До прикладу, у Німеччині більш ліберально підходять до страхування вкладів, кожен банк добровільно приймає рішення про участь у ССД. Німецька банківська модель функціонує на основі норм мінімального обов'язкового резервування. Існують універсальні та спеціалізовані банки, котрі складають другий рівень банківської системи. Є також і небанківські установи: будівельні та ощадні каси (залучають кошти населення та надають довгострокові іпотечні та житлові кредити), інвестиційні компанії, кредитні товариства та ін. [8]. Ані держава, ані центральний Бундесбанк, котрий не виступає кредитором останньої інстанції, не мають прямого впливу щодо приватних фондів страхування вкладів, які створюються банківськими асоціаціями.

У Німеччині існують 6 фондів зі страхування вкладів, кожен з яких створений асоціаціями по різних групах фінансових установ, котрі вносять щорічні платежі до фонду. Доцільно зазначити, що існує подвійна схема захисту депозитів з боку Асоціації компенсації коштів німецьких банків (*Entschädigungseinrichtung deutscher Banken – EdB*), котра передбачена для вкладників та інвесторів, і Федеральної асоціації німецьких банків (*Bundesverband der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken – BvR*) – для приватних комерційних банків.

Об'єктом страхування є майже усі види вкладів, окрім зобов'язань банку стосовно своїх керівників і засновників, та їх прямих родичів. Керівництво фондів має право корегувати порядок та розмір стягнення внесків. Страхування поширюється на вклади в євро, а також в іншій валюті, що діє на території країн Євросоюзу, але не більше

встановленого Директивою 2014/49/ЄС – 100000 євро. Деякі приватні фонди надають необмежену гарантію, або ж не більше 30% значення власного капіталу банку [9].

Проте у 2007–2009 рр. деякі німецькі банки теж зазнали краху. Найбільш вражаючим фактом було недопущення банкрутства банку Нуро Real Estate, зобов'язання якого на кінець 2007 р. становили близько 394 млрд. євро. В результаті зусиль німецького уряду та фінансового сектору вдалося уникнути катастрофи шляхом ухвалення рятувального пакету вартістю 51 млрд. євро. Кредит для HRE був наданий частково фінансовим сектором і частково державою. Так само був створений додатковий гарантійний фонд – 220 млрд. євро, який, за потреби, мав надати допомогу фінансовим установам. Уряд Німеччини надав 100% гарантії поверненості вкладів приватних вкладників [10]. Це підвищило довіру приватного сектору, який є рушійною силою подальшого розвитку економіки.

Як бачимо, держава може і повинна втручатися у діяльність системи гарантування вкладів, а також із гідним, дієвим банківським наглядом та висококваліфікованими спеціалістами передбачати і згаджувати кризові явища, сприяти підвищенню двосторонньої довіри між державними органами та громадянами, котрі є клієнтам фінансових установ. У Німеччині невігідно допускати до банкрутства кредитні установи. Наприклад, якщо певний банк виявиться на межі неплатоспроможності – на його порятунок відразу ж виділить кошти інший фонд, не допускаючи критичної ситуації. Така підтримка з боку різних організацій пояснюється просто – в Німеччині вигідно не усувати конкурентів, а допомагати їм, адже банкрутство одного банку може призвести до зниження довіри вкладників до всіх установ, а отже, в невігідному становищі опиняться багато організацій.

До недавнього часу в Німеччині, як і в багатьох інших розвинених країнах, діяв принцип подвійного нагляду за банками: ВаFin та центрального банку країни – Бундесбанку, котрі зобов'язані також розкривати інформацію ЄЦБ. 4 листопада 2014 року ЄЦБ прийняла на себе зобов'язання нагляду за банками, яке здійснює Європейське відомство з банківського нагляду.

У ролі найбільш масштабного органу банківського нагляду ЄЦБ курирує 120 найбільших банків євросони, на які припадає більше 80% від загального обсягу банківських активів євросони. Пріоритетними напрямками нагляду ЄЦБ є перевірка стійкості бізнес-моделей банків та гармонізація банківського регулювання задля підвищення якості капіталу банків і зменшення ризиків. Під прямим наглядом ЄЦБ перебуває 21 німецький банк [11].

Згідно з німецьким законодавством, керівник установи та його головні менеджери (заступники, ті, хто прямо чи опосередковано мають вплив на прийняття рішень) повинні виявляти дбайливе, старанне і вміле ставлення до справи, бути розсудливими бізнесменами у всіх питаннях щодо діяльності компанії та її зобов'язань. Після того, як компанія стала неплатоспроможною, власник відповідає перед кредитором усіма активами, які є у нього у розпорядженні, всі платежі, які призвели до неплатоспроможності, перевіряють, кожен рух коштів повинен бути оправданим з боку керівника. Власник установи не може здійснити будь-які платежі (передачу та виведення своїх активів, платежі акціонерам, пов'язаним особам, директорам), які можуть спричинити поглиблення неплатоспроможності. Практично відбувається арешт активів, до з'ясування особистої відповідальності власника за доведення до банкрутства, яке розглядається у судовому порядку [12, 14–16].

У Великобританії фонд, як самостійна юридична установа, почав функціонувати

з 1982 р. У ССД обов'язково включені не тільки комерційні банки, а й інші установи, що мають ліцензію на роботу з вкладами населення. Обов'язком для установ є щорічні членські внески, які прогнозує фонд на наступний рік. На 2015/16 він оголосив обов'язковий внесок – 319 млн. фунтів стерлінгів, з яких страхування депозитів у фінансових установах займає лише 13 млн. [13].

Метою компенсаційного фонду (Financial Services Compensation Scheme – FSCS) є гарантування коштів населення, готовність швидко й ефективно відреагувати на банкрутства фінансових установ; підвищувати знання та навички працівників фонду. Об'єктом страхування FSCS є:

- депозити у комерційних банках і фінансових установах. Розмір відшкодування становить 85 000 фунтів стерлінгів, з 1 січня 2016 року – 75000 фунтів, що відповідає нормам директиви ЄС 2014/49/EU (100000 євро);
- інвестиційні компанії (парабанківські інститути) та їх посередники. Надає допомогу тоді, коли інвестори понесли втрати внаслідок поганого управління інвестиціями чи схем шахрайства, або якщо така фірма не може повернути взяті на себе зобов'язання своїх клієнтів. Максимальний рівень компенсації становить 50000 фунтів стерлінгів.
- домашні (приватні) фінансові установи – надання консультацій та захист прав кредиторів фірми, розмір відшкодування 50000 фунтів;
- страхування (загальне страхування життя, пенсій, нерухомого майна, автомобілів та ін.) – необмежене, але не більше 90% вимог;
- надання допомоги та консультацій з фінансових питань і відшкодування грошових коштів фірмам, котрі виявилися неплатоспроможними, відшкодування необмежене, але не більше 90% вимог.

FSCS є державною юридичною установою та перебуває під контролем Банку Англії. Упродовж 2014/15 було відшкодовано близько 327 млн. фунтів стерлінгів, з яких 4,1 млн. – депозити, та отримано 1,076 млрд. членських внесків [14]. FSCS також розвиває фінансову грамотність населення, наприклад, за допомогою відеоролика, який озвучив знаменитий британський актор Бенедикт Камбербетч, було пояснено, як діє система страхування та чому слід вкладати кошти в банки чи інші фінансові установи. Оскільки гроші повністю застраховані, та у разі неплатоспроможності, фонд виплатить їх у 7-денний термін [15].

Аналізуючи механізм дії страхування вкладів в інших країнах ЄС, слід зазначити, що 16 квітня 2014 р. Європарламент прийняв нову директиву ЄС 2014/49/EU, згідно з якою всі країни-члени ЄС повинні підпорядковуватися встановленим правилам. Розмір відшкодування (100000 євро) має рівноправно діяти стосовно всіх вкладників, незалежно від того, в якій валюті розміщений депозит. Також держави-учасниці повинні раз на три роки проводити стрес-тести своїх ССД. Виплата коштів здійснюється протягом 7 днів із дня настання неплатоспроможності. Проте у перехідний період, що триває до 31 грудня 2023, держави можуть розпочинати відшкодування у такі терміни: 20 робочих днів – до 31 грудня 2018 р.; 15 робочих днів – з 1 січня 2019 р. до 31 грудня 2020 р.; 10 робочих днів – з 1 січня 2021 р. до 31 грудня 2023 р. Фінансові кошти до 3 липня 2024 повинні досягти цільового показника, у розмірі 0,8% суми застрахованих вкладів їх учасників. Слід зазначити, що електронна валюта (Bitcoin та ін.) і кошти, отримані в обмін на електронні гроші, не розглядаються як вклад і не підлягають відшкодуванню [16]. Доцільно подати узагальнення ознак правового функціонування системи гарантування вкладів (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика законодавства про ССД у країнах ЄС та України

Ознаки	Країни-члени ЄС	Україна
Законодавча база	Директива 2014/49/ЄС від 16.04.2014 р.	ЗУ "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", від 2012 року
Правовий статус фонду	Може бути як державна, так і приватна установа	Державна юридична особа
Джерела фінансування створеного фонду	Диференційовані авансові платежі, які залежать від рівня ризиковості (risk based funding) установи	Квартальні авансові платежі (ex-ante фінансування), від бази нарахування – 0,5% у національній валюті; 0,8% в іноземній валюті
Об'єкт захисту	Усі депозити фізичних та юридичних осіб (окрім деяких випадків)	Лише депозити фізичних осіб
Обмеження щодо відшкодування	Кошти власного капіталу, боргові цінні папери, векселі, вклади, пов'язані із шахрайськими схемами відмивання грошей тощо	Пов'язаним із банком особам; за вкладом, підтвердженим ощадним (депозитним) сертифікатом на пред'явника; вкладками у банківських металах тощо
Учасники	Обов'язкова участь усіх кредитно-фінансових установ	Обов'язкова участь банків
Встановлений ліміт розміру відшкодування	100 000 євро	*за курсом НБУ станом на 31.10.2015 – 8 000 євро (200 000 грн.)
Термін виплат	Упродовж 20 днів; з 01.01.2024 – 7 днів	Початок виплат не пізніше 20 або 30 роб. днів; упродовж дії тимч. адміністрації та ліквідації

* Складено на основі [16; 17].

У сьогоднішніх боргової кризи країн ЄС (країн PIGS – Португалія, Італія, Греція, Іспанія) та зростанням обсягів "поганих" кредитів (у Італії обсяг простроченої заборгованості за кредитами становить 350 млрд. євро або 21% ВВП) вдосконалення системи страхування вкладів постає одним із найпріоритетніших питань. Оскільки у 2015 р., у період загострення кризи у Греції, вкладники за день зняли із банківських рахунків та депозитів близько 1 млрд. євро, через побоювання, що країну виключать із еврозони та введуть нову валюту, яка, можливо, буде девальвована щодо євро, – відбулась паніка і практично усі банки закрили свої відділення [18].

Згодом ЄЦБ провів стрес-тестування чотирьох найбільших банків Греції (Alpha Bank, Eurobank, National Bank of Greece і Piraeus Bank), котрим буде необхідна докапіталізація в обсязі 14,4 млрд. євро, яка

буде здійснена шляхом випуску умовно конвертованих бондів, а також акцій з повним правом голосування [19].

Подібний захід запропонувала світовим банкам і Рада з фінансової стабільності G20 – мінімальний рівень показника покриття збитків (total loss absorbing capacity, TLAC) 30 найбільших банків світу повинен бути встановлений на рівні 16% від зважених за ризиком активів у 2019 р. і зрости до 18% до 2022 р. А це означає, що згідно із найгіршим сценарієм банки повинні будуть випустити бонди в цілому на 1,1 трлн. євро (1,8 трлн. дол. США), причому більша частина (755 млрд. євро) припадає на Китай та інші ринки, що розвиваються [20]. Таким чином, можемо проаналізувати, що світова спільнота побоюється можливості виникнення масштабної банківської кризи і радить банкам докапіталізовуватися.

Досліджуючи функціонування ССД у країнах ЄС, варто звернути увагу на те, що

22 червня 2015 р. Єврокомісією було оголошено план щодо зміцнення Економічного і Валютного союзу Європи, який діє з 1 липня 2015 р. до 2025 р. Окрім іншого, було оголошено про створення єдиної європейської схеми гарантування вкладів [21]. Європейський банківський союз буде триматися на так званих “трьох китах”:

- I. Європейське відомство з банківського нагляду (Single Supervisory Mechanism) – уже діє;
- II. Єдиний механізм встановлення законодавства (Single Resolution Mechanism) – погоджений, але не до кінця імplementований;
- III. Єдина європейська схема гарантування вкладів (European Deposit Insurance Scheme - EDIS) – перебуває у стані розробки [22].

Висновки. Існування ССД допомагає підвищити довіру до банків, адже клієнти знають, що ця “подушка безпеки” ефективно здійснює свою діяльність і у разі настання страхового випадку (“зіткнення”) ефективно спрацює і відшкодує вклади населенню. У світлі сьогоднішнього дня, аналізуючи цей багатогранний світовий досвід функціонування ССД, слід подати деякі рекомендації стосовно підвищення вітчизняного страхування депозитів:

1. Відповідно до останніх дій НБУ стосовно підвищення рівня прозорості інформації про власників банку корисно запровадити німецький досвід, котрий жорсткіше ставиться до пов'язаних із банком осіб, керівників, а також їх прямих родичів, котрим, у разі банкрутства банку, кошти не відшкодовуються. На нашу думку, доцільно створити механізм, котрий у разі віднесення банку до категорії проблемних, блокував би активи власників і топ-менеджерів. Після цього, якщо банк визнають неплатоспроможним, зобов'язати власника відповісти перед кредиторами (вкладниками)

усіма активами, які є у нього чи у його родичів у розпорядженні, перевіряти кожен рух коштів (1–2 роки тому), задля виявлення можливості шахрайських схем чи відмивання грошей.

2. Згідно із новим механізмом поділу українських банків на кластери, для кращого банківського нагляду та підвищення ефективності роботи системи гарантування вкладів, слід також застосувати досвід Німеччини, де за певною групою банків закріплена одна установа з відшкодування вкладів, за іншою групою – інша, новостворена установа. На нашу думку, в Україні мали б існувати як універсальні, так і спеціалізовані банківські установи. Наприклад, державні банки повинні спеціалізуватись на експортно-імпортних операціях та акумулювати у собі вклади населення. Приватні – пріоритетним напрямком у своїй діяльності повинні вбачати кредитування та розвиток приватного сектору економіки та розвиток інформаційних технологій. Поділ на такі групи дозволить банківській системі бути більш прозорою. ССД передбачало б як державні гарантії з боку ФГВФО (державним банкам), так і відбулось б створення приватного фонду, за рахунок створення потужної банківської асоціації, яка гарантувала б кошти приватних банків.

3. Слід забезпечити прозору роботу судової системи та дій від ФГВФО і НБУ. Адже є багато прецедентів стосовно різносторонніх рішень як з боку судів, так і з боку регулятора. Власники подають позов до суду, який постановляє скасувати рішення про ліквідацію банку у зв'язку з відсутністю належних доказів порушень, встановлених регулятором за результатами інспекційної перевірки банку. Фонд не може розпочати ліквідацію – а це, у свою чергу, не дозволяє розпочати виплати вкладникам, договори яких завершуються після тимчасової адміністрації.

4. Згідно із останніми даними про численні випадки неплатоспроможності банків

упродовж 2014–2015 рр. – банкрутство їх стало популярним трендом і бізнесом, який рентабельний для тих же власників та акціонерів збанкрутілих банків, оскільки в Україні це один із способів виведення грошей із установи. Досвід США та ЄС показує, що власники банків готові йти на ризики прийняття на себе зобов'язань неплатоспроможного банку, щоб підвищити свій імідж.

6. Менеджер банку, котрий виконав свій посадовий обов'язок щодо залучення вкладів, має нести персональну, адміністративну та кримінальну відповідальність стосовно процедури укладення договору про банківський вклад, а також зобов'язаний знати та роз'яснювати усі аспекти функціонування банківської системи.

7. Корисно підвищити ефективність здійснення банківського нагляду та ефективного моніторингу проблемно-ризикових банків, шляхом подвійного нагляду, як з боку НБУ так і Фонду.

8. Необхідно вдосконалювати законодавчу базу функціонування банківської системи. Наприклад, прийняття змін до Закону “Про систему гарантування вкладів” має низку дискусійних аспектів. Ним, окрім іншого, було доповнено ознаки визнання договорів (правочинів) нікчемними (частина 3, стаття 38). Фонд має право визнавати банківські договори нікчемними, якщо банк, котрий віднесений до категорії проблемних, здійснив операцію з укладення (переоформлення) договорів, що призвело до збільшення витрат, пов'язаних з виведенням банку з ринку, з порушенням норм законодавства [17]. Ми вважаємо, що таке нововведення частково є несправедливим. Оскільки, з одного боку, рішення НБУ про віднесення банку до категорії проблемного регламентується статтею 75 Закону України “Про банки і банківську діяльність” і є банківською таємницею. З іншого боку, інформацію про цю постанову можуть своєчасно не довести до працівників фронт-офісу.

Тому, на нашу думку, слід внести поправки у законодавство, а саме при визнанні банку проблемним заборонити розрахунково-касове обслуговування. Запровадити зміни до електронної системи від НБУ (СЕП), яка блокувала б активні та пасивні рахунки банку. Після того, як призначений куратор від ФГВФО, із значними професійними навиками та зі стажем у банківській сфері, перевірить законність здійснення операцій та виявить причини, завдяки яким банк віднесено до категорії “проблемний”, він подає в НБУ висновок протягом 30 днів щодо його подальшого функціонування. Якщо висновок є негативним – банк відноситься до категорії неплатоспроможних, а згодом ліквідується. Це також не дасть власникам істотної участі у банку, “вивести” свої активи, адже усі рахунки будуть заблоковані Нацбанком, система буде “зависати” та перешкоджати руху будь-яким коштам. Банк буде виважено підходити до своєї діяльності і до порушення нормативів та Законів, оскільки у разі визнання його проблемним, відновити довіру буде дуже складно.

9. Необхідно підвищувати соціальну поінформованість населення шляхом створення нових відеороликів, проведення різних конференцій в режимі онлайн, де б кожен бажаючий міг долучитися та ставити питання особам фонду через мережу Інтернет. Важливо підвищувати транспарентність банківської системи та грошово-кредитної політики центрального банку шляхом створення навчальних відеоматеріалів, котрі дали б змогу розвивати рівень фінансової грамотності населення (котра, за даними Standard & Poor's, становить 40%).

10. Кредитування фонду державою має відбуватися лише у надзвичайних випадках і у встановленій граничній сумі, яка повинна базуватися на недопущенні зростання інфляції у країні. Якщо буде єдиний механізм чіткого виконання прав та обов'язків як

з боку банку, так і з боку клієнта, побудований на довірі, то, на нашу думку, гравці ринку будуть у подвійному виграші (“win-win situation”).

Література

1. *A brief history of deposit insurance in the United States* [Electronic resource]. Washington, September 1998. – Access mode : <https://goo.gl/gYc26o>
2. Demirgüç-Kunt A. *Deposit insurance around the world: a comprehensive analysis and database* / A. Demirgüç-Kunt, E. Kane, L. Laeven, September 2015.
3. *International association of deposit insurers “Funding of deposit insurance systems”, May 2009* [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/RYQre6>
4. Demirgüç-Kunt A. *Deposit insurance database* / A. Demirgüç-Kunt, E. Kane, L. Laeven, July 2014. – Access mode : <https://goo.gl/dWK3jT>
5. Andrew Ross Sorkin. *Lehman files for bankruptcy; Merrill is sold* / Andrew Ross Sorkin [Electronic resource] // *The New York Times*. – Access mode : <http://goo.gl/509wGp>
6. *FDIC Quarterly. The orderly liquidation of Lehman Brothers Holdings inc. under the dodd-frank act* [Electronic resource]. – Access mode : <https://goo.gl/W378Yw>
7. Сайт Федеральної корпорації страхування депозитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.fdic.gov>
8. Буряк О.П. *Банківська система Німеччини та особливості державного регулювання банківської кризи 2008–2010 рр.* [Електронний ресурс] / О.П. Буряк // *Демократичне врядування*. – 2015. – Вип. 15. – Режим доступу : <http://goo.gl/jYZCIH>.
9. *Financial stability board thematic review on deposit insurance systems, 2012* [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/jYiMnh>
10. Kusters M. *Pricing full deposit insurance in Germany amidst the financial crisis 2008–2010* [Electronic resource] / M. Kusters, S. Streatmans, M. Maggi. – Access mode : <ftp://economia.unipr.it/new/q143.pdf>
11. *ECB assumes responsibility for euro area banking supervision* [Electronic resource]. – Access mode : <https://goo.gl/LHTiI8>
12. Madisson K. *Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis* [Electronic resource] / K. Madisson // *RGSL research papers*. – 2012. – № 7. – Access mode : <http://goo.gl/tbcPKL>
13. *FSCS announces final levy for 2015/16 at £319m* [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/BVOs8m>
14. *Financial services compensation scheme Annual report and accounts 2014/15* [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/ym1gma>
15. Відеохостинг YouTube “FSCS protects your savings for free. Benedict Cumberbatch explains all”, 03.08.2015 [Electronic resource]. – Access mode : <https://youtu.be/t5cndIICjA>
16. *Directive 2014/49/EC of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit-guarantee schemes* [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/w24sW9>
17. Закон України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” прийнятий від 23.02.2012 року, редакція від 12 серпня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
18. Британське агентство новин Reuters Group “Greek bank deposit outflows topped 1 bln euros on Thursday: sources”, від 19.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/dxjDah>
19. Провайдер фінансової інформації Bloomberg L.P. “Greek Banks Face Skeptical Investors in Demand for Fresh Capital”, від 01.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/G5zfqK>
20. Найбільшим банкам світу не вистачає 1,1 трільйона євро [Електронний ресурс] // *Українська правда*. – 2015. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2015/11/9/566537/>
21. *European Commission - Press release “Five Presidents’ Report sets out plan for strength-*

ening Europe's Economic and Monetary Union as of 1 July 2015" [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/DfqHzo>

22. Completing Europe's Economic and Monetary Union, 2015 [Electronic resource]. – Access mode : <http://goo.gl/1FRUFh>

References

1. A brief history of deposit insurance in the United States. Available at: <https://goo.gl/gYc26o>
2. Demirgüç-Kunt, A., Kane, E., & Laeven, L. (2015). Deposit insurance around the world: a comprehensive analysis and database. *Journal of financial stability*, 20, 155–183.
3. IADI Funding of deposit insurance systems (2009). Available at: <http://goo.gl/RyQre6>
4. Demirgüç-Kunt, A., Kane, E., & Laeven, L. (2014). Deposit insurance database. Available at: <https://goo.gl/dWK3jT>
5. Andrew Ross Sorkin (2008). Lehman files for bankruptcy; Merrill is sold. *The New York Time*. Available at: <http://goo.gl/509wGp>
6. FDIC Quarterly (2011). The orderly Liquidation of Lehman Brothers Holdings Inc. under the Dodd-Frank act. Available at: https://www.fdic.gov/bank/analytical/quarterly/2011_vol5_2/lehman.pdf
7. Federalna korporatsiia strakhuvannia depozytiv [Federal deposit insurance corporation (FDIC)], Officialweb-site, Available at: <https://www.fdic.gov>
8. Burjak O.P. (2015). Bankivska systema Nimechchyny ta osoblyvosti derzhavnoho rehluvannia bankivskoi kryzy 2008–2010 rr. [The banking system in Germany and the specifics of state regulation of the banking crisis of 2008–2010] *Demokratychnye vriaduvannia – Democratic governance*, 15. Available at: <http://goo.gl/jYZCIH>
9. Financial stability board (2012). Thematic review on deposit insurance systems. Available at: <http://goo.gl/jYiMnh>
10. Kosters M., Streatmans S., Maggi M. (2011). Pricing full deposit insurance in Germany amidst the financial crisis 2008–2010. Available at: <http://goo.gl/pCszd2>
11. European Central Bank (2014). ECB assumes responsibility for euro area banking supervision. Available at: <https://goo.gl/LHTiI8>
12. Madisson K. (2012). Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis. Available at: <http://goo.gl/tbcPKL>
13. FSCS announces final levy for 2015/16 at £319m. Available at: <http://goo.gl/BVOs8m>
14. Financial services compensation scheme. Annual report and accounts 2014/15. Available at: <http://goo.gl/ym1gma>
15. FSCS protects your savings for free. Benedict Cumberbatch explains all (YouTube, 2015)/ Available at: <https://youtu.be/t5cnczdlIcJA>
16. Directive of the European Parliament and of the Council (2014), 2014/49/EU directive on deposit guarantee schemes. Available at: <http://goo.gl/w24sW9>
17. Zakon Ukrainy: Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib [The Law of Ukraine. On the system of guaranteeing deposits of individuals] (2012, February, 23). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
18. Greek bank deposit outflows topped 1 bln euros on Thursday: sources (Reuters, 2015). Available at: <http://goo.gl/dxjDah>
19. Greek Banks Face Skeptical Investors in Demand for Fresh Capital (Bloomberg.com, 2015). Available at: <http://goo.gl/G5zfqK>
20. Naibilshym bankam svitu ne vystachaie 1,1 tryliona yevro [The biggest banks in the world lacks 1,1 trillion euros] *Ukrainska pravda – Ukrainian truth*. Available at: <http://goo.gl/b7pGAj>
21. European Commission – Press release (2015) Five Presidents' Report sets out plan for strengthening Europe's Economic and Monetary Union as of 1 July 2015. Available at: <http://goo.gl/DfqHzo>
22. Completing Europe's economic and Monetary Union (2015). Available at: <http://goo.gl/1FRUFh>